

ЗАСОБИ ХУДОЖНЬО-ВИРАЗНОГО ВИКОНАННЯ ВОКАЛЬНОГО ТВОРУ

**Підгаєцька Іванна Василівна,
Яремчук Олександр Миколайович**

Викладачі

**Черній Віктор Вікторович
Поліщук Владислав Ігорович**

Концертмейстери
Житомирський державний
університет ім. Івана Франка

м. Житомир, Україна

ivannapidgaeska1993@gmail.com

jaremchuk1988@gmail.com

victorchernij20@gmail.com

vladosykk@gmail.com

Вступ. Співати виразно – це опанувати вокальною технікою, уміло використовувати всі засоби художньої виразності при виконанні вокального твору. Співати виразно – це мета будь-якого осмисленого співу. Перш ніж виконати твір, вокаліст повинен правильно прочитати його й досконало в ньому розібратися. Прочитати вокальний твір – це не тільки зрозуміти його словесний зміст, але й проаналізувати його музичну структуру (зрозуміти динамічну й гармонійну основу, мелодійну лінію, у якій закладений підтекст) і тільки потім знайти виражальні засоби для правильної інтерпретації виконуваного твору.

Мета роботи – розглянути основні засоби художньо-виразного виконання вокального твору.

Матеріали та методи. Матеріалом для дослідження стали праці вітчизняних музичних педагогів, статті у фахових наукових виданнях, інформаційні бази мереж Інтернет. Методологія дослідження включала пошуковий, аналітичний та описовий методи.

Результати та обговорення. Художнє виконання – це розкриття й доведення до слухача ідейно-художнього змісту вокального твору. Основними засобами художньо-виразного виконання є темп, динаміка, нюанс, тембр, артикуляція, штрихи, фразування [2, с. 78].

Так, темп є дуже сильним засобом виразності. Темп – це швидкість виконання вокального твору. Однак темп існує не сам по собі, він тісно пов'язаний з гармонією (чим ближчими за спорідненістю є голоси вокалістів, тим швидшим може бути темп; чим складніша гармонія, тим більш витриманим буде темп), фактурою (щільна масивна, монументальна гармонійна фактура допускає повільний темп, ніж легка, прозаїчна), ритмом (є такі вокальні твори, які вимагають уповільнення темпу, оскільки інакше вони будуть звучати метушливо) та з регістром (спів у низькому регістрі вимагає звичайно повільного руху для яскравості, виразності ефекту; спів у високому регістрі – більше польотного, дзвінкого, ясного й голосного звучання) [4, с. 31].

Вокаліст, дотримуючись вказівок хормейстера, знаходить найбільш органічний темп, однак потім необхідно достатньо обережно змінювати його, тому що велике темпове зрушення неминуче спричинить зміну характеру вокального твору.

Динаміка (від грец. *dynamikos* – такий, що має силу) – це ступінь гучності звучання. Тобто, динаміка заснована на використанні різного ступеня сили звучання. Використовувані у вокальній практиці градації гучності носять відносний характер. Найбільш вірним і зрозумілим є судження про межі 3-х якостей: «тихо», «помірковано», «голосно». Така відносність, умовність динамічних позначень дає вокалісту великий простір для прояву його творчої ініціативи [4, с. 32].

Посилення й ослаблення звуку називається нюансуванням. Уміло використовуючи нюансування, виконавці створюють цікаві виразні забарвлення, що дають можливість найбільш яскраво й контрастно відтінити характерні риси вокального твору (*crescendo*, *diminuendo*, *forte*, *piano*, *pianissimo* і т.д.). У кожному найменшому звуковому відтінку закладений відомий ступінь емоційного напруження, а поєднання цих відтінків створює в остаточному підсумку необхідний образ [3, с. 42].

Тембр – (франц. *timbre* – першоджерело; грец. *τυμπανον* – тимпан) – це індивідуальне забарвлення голосу, обумовлене структурою голосового апарату.

Тембр має, в основному, якісну характеристику. Він може бути охарактеризований як світлий, дзвінкий, скрипливий, свистячий, глухий; може сприйматися як теплий і холодний, світлий і темний, матовий і яскравий, ласкавий і суворий. При цьому вплив на тембр вокаліста здійснює виконуваний матеріал, спосіб звуковидобування, середовище, у якому виникає й поширюється звук і т.д. Вплив тембру на слухача може бути сильним та безпосереднім. Тембр може дратувати, стомлювати й заспокоювати [2, с. 80].

У вокальній практиці існують тонкі модифікації тембру, залежно від характеру образу, змісту, настрою, поетичного й музичного тексту і, в остаточному підсумку, від вираженого почуття. Цей взаємозв'язок почуття й забарвлення голосу добре розуміли видатні співаки минулого. Вони вказували на те, що відкритими яскравими звуками виражається у вокалі та мовленні велика радість, гордість, лють, злість; приглушені звуки служать для вираження остраху, боязкості, сором'язливості; стримані почуття обов'язково вимагають деякого закриття голосу, а максимально закритий, глухий голос застосовується при великій таємничості та відчутті жаху. У цьому випадку мається на увазі якість голосу співака, що є результатом свідомого його вибору, а не як якась хронічна властивість його голосу [3, с. 44].

Існує також певний зв'язок тембру та інтонації. Якщо голос вокаліста звучить занадто глибоко, без достатньої тембрової яскравості, створюється враження нечистої інтонації. І, навпаки, світлий тембровий відтінок майже завжди асоціюється із чистою, високою інтонацією. Інтонація як спосіб втілення художнього образу завжди супроводжується певним тембровим забарвленням голосу. Тому, коли вокаліст шукає у звучанні голосу потрібну інтонацію, він одночасно повинен думати про відповідний тембр [3, с. 44].

Важливу роль для вокального виконання має артикуляція.

Артикуляція (від лат. *articulo* – розчленовую) – це: а) робота органів мовлення для утворення звуків, використання звукової послідовності у вокальному виконавстві; б) спосіб «вимовляння» мелодії з тим або іншим ступенем розчленованості або зв'язаності тонів, що її складають (спосіб

виконання послідовності ряду звуків) . Цей спосіб реалізується в штрихах [1, с. 29-30]:

Legato. Мистецтво *legato* пов'язане з навичкою плавного й рівномірного розподілу вокалістами звукового потоку від тону до тону, від складу до складу без порушення єдиної вокальної лінії, без перерв або поштовхів.

Non legato – один з найважчих штрихів вокального мистецтва. Техніка його виконання включає в себе елементи *legato* й *staccato*. При *non legato* звуки мелодійної лінії втрачають свою безперервність і знаходять відносну самостійність. Кожен звук витриманий у часі й відокремлюється від наступного невеликою цезурою за допомогою короткої затримки дихання.

Marcato – підкреслено виразне виконання кожної ноти, що досягається не за допомогою пауз між звуками, а за допомогою акценту.

Staccato – його виконання полягає в максимальному скороченні тривалості звуків і збільшенні пауз між ними без запізнення ритмічного руху в часі.

Необхідно відзначити, що кожен штрих має значне різноманіття властивих тільки йому відтінків. Так, *staccato* може бути колючим, гострим, стрибучим, повітряним, граціозним; *legato* – більш-менш світлим, співучим, експресивним, насиченим і т.д. Якщо враховувати при цьому різні сплетіння й комбінації різних штрихів, стає зрозуміло, що розмаїтості й виразності немає меж.

Розглянуті виконавські прийоми – агогічні, динамічні, темброві, артикуляційні – самі по собі не вирішують проблему виразного співу. Головне, що впливає на виразність виконання, є фразування [2, с. 82].

Фразування – це спосіб поєднання звуків, злиття їх в інтонації, фрази, речення, періоди. Об'єднання звуків у завершені музичні фрази або розподіл фраз здійснюється за допомогою темпових, динамічних, тембрових змін, цезур, дихання. Адже вокальне виконання – це живе інтонаційно-виразне, зв'язне мовлення, що природно тече, – вокальна оповідь, в основі якої лежить володіння фразою, поєднанням і рухом фраз, їх виразністю й смислом. Періоди,

речення, фрази, мотиви досить добре відчуваються на слух і легко сприймаються зором [2, с. 82].

Практично вокаліст може досягти тієї або іншої зміни структури за допомогою дихання, свідомо зв'язуючи окремі частини у єдине, цілий простір (підключаючи темп, нюанс, тембр) або дроблячи ціле на окремі шматки (використовуючи темп, цезури, динаміку, тембр). Тому потрібно уважно ставитися до розміщення дихання як формотворчого фактору. Нерідко через часті зміни дихання змінюється напрямок фрази, велика смислова вокальна фраза розривається на ряд механічно з'єднаних двотактових або тритактових речень.

Після того як визначені межі фраз і речень, з'ясовані засоби об'єднання або розподілу, вокалісту необхідно розібратися у внутрішній побудові фраз і речень, знайти кульмінацію, головну «вершинну» точку фрази – інтонаційну точку («особливу точку тяжіння», яка притягує до себе») [2, с. 83].

Висновки. Для успішного виконання вокального твору необхідним є володіння диханням, динамікою звуку, тембром, артикуляцією та іншими засобами виразності. Формування виконавських навичок повинне вестися в єдності з емоційним підтекстом і художньою виразністю. Співаки, що не володіють своїм голосом (виконавськими навичками), безпомічні при виконанні художніх творів. Вони також безпомічні, якщо не вміють передати музично-поетичний зміст вокального твору.

Література

1. Антонюк В.Г. Постановка голосу: навчальний посібник для студентів вищих музичних навчальних закладів. Київ: Українська ідея, 2010. 68с.
2. Карпось В.А. Основні положення з теорії співу: навч.-метод. посібник. Луцьк: Вежа, 2003. 202 с.
3. Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва. Київ: Муз. Україна, 2002. 90 с.
4. Пляченко Т.М. Методика викладання вокалу: навч.-метод. посібник. Кіровоград: КДПУ, 2005. 80 с.